

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กที่เจริญเติบโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ที่ดี ควรจะต้องมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดีควบคู่กันไป สุขภาพกาย เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกแต่สิ่งที่อยู่ในจิตใจของเด็ก หรือบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว ในการปลูกฝังค่านิยม ทักษะคิดริเริ่ม ระเบียบ แบบแผน ประเพณีวัฒนธรรม ของแต่ละสังคมนั้นครอบครัวเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่เด็กเข้าร่วมเป็นสมาชิก และครอบครัวหนึ่งเองที่ช่วยให้เด็กรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ด้วยดี บุคคลกลุ่มแรกนี้ได้แก่ พ่อแม่ พี่น้องและเครือญาติ ดังนั้นการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ตั้งแต่วัยเด็กจะมีผลต่อพฤติกรรม ในวัยต่อมา โดยเด็กจะใช้เวลาสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่ใกล้ชิด แล้วจึงนำมาสร้างเป็นรูปแบบเมื่อโตขึ้นมา (อัจฉรา สุขารมณ์, 2522:35)

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญที่สุดสถาบันหนึ่ง ที่มนุษย์ทุกคนต้องเป็นสมาชิก ครอบครัวทำหน้าที่ในการถ่ายทอดคุณค่า วิธีประพฤติปฏิบัติ และมาตรฐานทางสังคมให้แก่สมาชิก จึงทำให้แต่ละคนมีบุคลิกภาพเป็นไปตามลักษณะที่สังคมกำหนด การอบรมสั่งสอนทำให้มนุษย์ได้ใช้คุณลักษณะ และขีดความสามารถของตนเพื่อความเจริญเติบโต และพัฒนาการของตน การอบรมสั่งสอนทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (Self) กล่าวคือ มีความรู้สึกในลักษณะประจำตัวสามารถบังคับและกำหนดพฤติกรรม สามารถรับเอาอุดมคติ คุณค่า และความประพฤติต่างๆ ได้ (สุพัตรา สุขภาพ, 2531:38)

การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กโดยผ่านทางการเล่น และของเล่นสำหรับเด็กนั้นครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญที่สุด ในการวางพื้นฐานการพัฒนาในด้านนี้ ครอบครัวที่อยู่ในสังคมเดียวกันย่อมมีแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กคล้ายๆ กัน จึงอาจกล่าวได้ว่าครอบครัวเป็นเครื่องมือในการสร้างคนในสังคมให้มีบุคลิกภาพพื้นฐาน เป็นแบบเดียวกันและบุคลิกภาพของมนุษย์เมื่อได้รับการสร้างขึ้นมา

แล้วจะถูกย้ายและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคม (พองพรรณ มณีรัตน์, 2529:158) ในการพัฒนาบุคลิกภาพซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งนั้น นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ซิกมันด์ ฟรอยด์ หรือ แอดเลอร์ ต่างก็ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาบุคลิกภาพนั้นจะพัฒนามากในระยะเวลา 5 ปีแรกของชีวิตและเมื่อบุคลิกภาพใดได้พัฒนาขึ้นมาแล้วมักจะเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่มีเด็กอยู่ในครอบครัวจึงไม่ควรมองข้ามความสำคัญของการเล่นและของเล่นสำหรับเด็ก

จากความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว การส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กปฐมวัยและการเล่นของเล่นสำหรับเด็ก เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดในระยะแรกของชีวิตเพราะการเล่นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเด็กทุกชาติทุกภาษาส่วนครอบครัวก็เป็นสังคมแรก ที่ทำให้การอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ความอบอุ่น ดังที่ สุพัตรา สุภาพ (2524:42) "กล่าวว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ ให้ความรู้ว่าจะทำอะไรไม่ควรทำ หรืออะไรถูก อะไรผิด เป็นต้น ทั้งยังเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง"

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ตามสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้าน
2. เพื่อศึกษาชนิดของการเล่น และของเล่น ที่เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมจากผู้ใหญ่ในครอบครัวเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ
3. เพื่อการศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ของการเล่น และของเล่นที่พัฒนาบุคลิกภาพ

สมมติฐานในการศึกษา

1. ผู้ใหญ่ในครอบครัวมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมตามสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ไปสู่เด็กปฐมวัยโดยผ่านการเล่น และของเล่น
2. การเล่นและของเล่นเป็นสื่อกลางที่ใช้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กปฐมวัย

กรอบแนวคิดทฤษฎี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีจิตสังคมของ Erikson มโนภาพเกี่ยวกับบทบาท, การเล่น, การถ่ายทอดวัฒนธรรมและแนวคิดเรื่อง Cognitive Anthropology เป็นองค์ประกอบในการศึกษาวิจัย

1. ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theory of Personality)
2. มโนภาพเกี่ยวกับบทบาท (Role Concept)
3. มโนภาพเกี่ยวกับการเล่น (Play Concept)
4. มโนภาพเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Enculturation Concept)
5. แนวคิดมานุษยวิทยาการระลึกรู้ (Cognitive Anthropology)

1. ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theory of Personality)

Erik H. Erikson ได้เห็นให้ถึงความสำคัญแก่ประสบการณ์ทางจิตสังคม (Psychosocial) ที่บุคคลได้รับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงบั้นปลายชีวิต โดยเขาเชื่อว่าบุคลิกภาพของบุคคลนั้นจะถูกปลูกฝังโดยการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หรืออบรมจากตัวแทน (Socializing Agent) ที่สำคัญยิ่งคือ "บิดามารดา" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนที่บุคคลยังเยาว์อยู่ การอบรมขัดเกลาของบิดามารดาจะช่วยในการพัฒนาทางจิตใจควบคู่ไปกับทางด้านพฤติกรรมทางสังคม การพัฒนาบุคคลดังกล่าวจะได้ผลไปในทางใดนั้นขึ้นอยู่กับแบบอย่างการขัดเกลาทางสังคมที่เด็กได้รับ Erikson ได้ให้ความเห็นว่าถ้าบิดามารดาให้การเลี้ยงดู อบรมบุตร ด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างเหมาะสมจะทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่น มีความริเริ่ม มีความอดทน รู้จักและเข้าใจบทบาท และหน้าที่ของตนเองเมื่อเขาเป็นผู้ใหญ่ มีหน้าที่การงาน เขาจะเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อร่วมงานกับผู้อื่นได้ดี สามารถทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตใจดี และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคม แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กได้รับการขัดเกลาทางสังคม ในรูปแบบที่บิดามารดาทอดทิ้งไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความรักความอบอุ่นอย่างเพียงพอ ไม่ได้มีการตอบสนองในความต้องการบุคลิกภาพของเด็กก็จะถูกหล่อหลอมขึ้นมาในรูปแบบกลับกัน นั่นคือ เด็กจะเริ่มเพาะความรู้สึกผิดหวัง มีมมด้อย ปฏิเสธสังคม ชอบแยกตัวอยู่ตามลำพัง และเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่เขาจะเป็นคนที่เห็นแก่ตัว สับสนใน

บทบาทหน้าที่ของตนเอง จะเป็นบุคคลที่ไม่สนใจที่จะทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม และจะเป็นผู้สร้างปัญหาให้แก่สังคม Erikson (อ้างใน ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, 2534:54)

Erikson ยังได้ให้ความสำคัญของการเจริญเติบโตและความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเกิดจากขบวนการฝึกหัดในวัยเด็ก กฎของความจริงเติบโตทางด้านร่างกาย ระยะเวลา และสิ่งแวดล้อมจะเข้ามาสัมพันธ์กันทุกครั้งที่มีความเจริญเติบโตเกิดขึ้น การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นหน้าที่ของ EGO และขบวนการทางสังคม ความเจริญเติบโตทางด้านร่างกายจิตใจและสังคม เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของอีโกซึ่งประกอบด้วย EGO และความตระหนักในการเป็นสมาชิกของสังคมซึ่งทั้งสองสิ่งที่จะทำงานร่วมกันตลอดเวลา

2. มโนภาพเกี่ยวกับบทบาท (Role Concept)

ความหมายของบทบาท มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน เช่น

สุพัตรา สุภาพ (2531:30) ให้ความหมายของบทบาทว่า คือ "การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือต้องเลี้ยงลูก เป็นครอบครัวคือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนใช้ บทบาท คือปฏิบัติตามคำสั่ง"

พิทยา สายหู (2529:31) ให้ความหมายของบทบาทว่า "บทบาทหมายถึงขอบเขตอำนาจ หน้าที่ และสิทธิในการกระทำ ตามบทบาทของแต่ละงานที่เรามีต่อผู้อื่น"

งามพิศ สัตย์สงวน (2534:73) ให้ความหมายของบทบาทว่า คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน หรือสังคมเพื่อกำหนดสัมพันธ์ มีการกระหน่ำรหว่างกันทางสังคมได้รวมทั้งความสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อ จะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาท หรือหน้าที่ต่างๆ ของพ่อเช่นเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ฯลฯ

3. มโนภาพเกี่ยวกับการเล่น (Play Concept)

ในการเล่น (Play) ของเด็ก เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเด็ก หรือมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา การเล่นโดยเฉพาะการเล่นของเด็ก ซึ่งจะพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการเล่นกับการอบรมเลี้ยงดูของผู้ใหญ่ ดังเช่น

Piaget (1926:142-147) กล่าวว่าการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เด็กเล่นเพราะสนุก เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้น และเรียนรู้ระเบียบสังคมมากขึ้น การเล่นของเด็กจะเปลี่ยนจากการเล่นประเภทง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์แบบแผนเป็นการประพอกติปฏิบัติ Piaget จึงถือว่า การเล่นเป็นรูปแบบที่มีการแข่งขัน, มีกฎเกณฑ์ที่เป็นการเล่นของบุคคลที่ได้รับการอบรมเรียนรู้ เข้าใจระเบียบแบบแผนในสังคมแล้ว หรือที่เรียกว่าเป็น "Socialized Being" ในทัศนะของเพียเจ การเล่นยังมีผลต่อการปรับตัว ช่วยผ่อนคลายความเครียดของอารมณ์ ก็เท่ากับเป็นการทดลองบทบาทใหม่ ทดสอบสถานการณ์ใหม่ โดยขณะเล่นเด็กมีโอกาสดูฝึกซ้อมพฤติกรรมต่างๆ การเล่นจึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาการของเด็ก

Erikson (1963:222) กล่าวว่า "การเล่นช่วยให้เด็กสามารถควบคุมเหตุการณ์ที่ยากลำบาก หรือประสบการณ์ที่ไม่พ่ายหนีที่เกิดขึ้น จากการที่เด็กสร้างสถานการณ์ ขณะที่เลียนแบบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง วางแผนและทดลองปฏิบัติ เด็กจะสามารถเข้าถึงความเป็นจริงได้"

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2512:131) กล่าวไว้ว่า ในวัยก่อนวัยเข้าเรียน เด็กมักจะเล่นอยู่กับบ้านกับญาติพี่น้อง หรือเพื่อนๆ จากบ้านใกล้เคียง หรือบ้านอื่นไกลออกไป ถ้ายาย พี่สาวเอาติดไปด้วยเวลาไปธุระหรือไปเยี่ยมบ้านนั้น ในลานเล่นหน้าบ้าน พี่ๆ ซึ่งคอยดูแลแต่ตัวพี่อยากเล่น มักจะเอาห้องเล็กๆ มาเข้ากลุ่มเล่นด้วยกัน และมอบหมายให้พี่คนหนึ่งเป็นคนดูแล ลักษณะการเล่นในวัยก่อนเข้าเรียน ส่วนมากเป็นการเล่นประเภทไม่แข่งขัน วิ่งไล่กันไปมา เล่นหม้อข้าวหม้อแกง หั่นใบไม้ ดอกไม้ สมมติเป็นผักเป็นเส้นก๋วยเตี๋ยว เล่นกัน 2-3 คน บ้างเล่นคนเดียว บ้างตามโอกาส บางครั้งพี่ ป้า น้า อาจสอนให้เล่นแข่งขันที่ง่ายๆ เช่น แมงมุม กระจี๋ ซ่อนหา โพงพาง ไล่จับ สรุปลแล้ว การเล่นในวัยก่อนเรียนส่วนใหญ่เป็นการเล่นไม่แข่งขัน

✖ 4. มโนภาพเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Enculturation Concept)

อมรา พงศาพิชญ์ (2533:24) กล่าวว่า "การถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในสังคมเดียวกัน คือ การสืบทอดวัฒนธรรม ในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่ สอนลูก"

นียพรรณ วรรณศิริ (2533:61) ให้ความหมายว่า เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือรูปแบบของพฤติกรรมในด้านต่างๆ ของคนรุ่นเก่าให้กับคนรุ่นใหม่ ของสังคมทำให้คนรุ่นใหม่ที่เกิดมาในสังคมหนึ่งๆ ตกอยู่ในวัฒนธรรมที่คนรุ่นเก่าๆ ช่วยกันสร้างขึ้นมา ขบวนการปลูกฝังวัฒนธรรมนี้

น่าจะเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการขัดเกลาสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นศัพท์ที่ใช้ในสาขาสังคมวิทยา

Ruth Benedict (อ้างในจูโรรัตน์ จันทรธำรง, 2531:94) กล่าวว่า บัจเจกชนเมื่อแรกเกิดสามารถจะได้รับการหล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพได้มากมายหลายแบบ แต่ละสังคมต่างก็พยายามสร้างบุคลิกภาพโดยกระบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรม โดยจะนำลักษณะทางวัฒนธรรมที่สังคมถือว่าเป็นลักษณะอันพึงปรารถนามาปลูกฝังให้กับเด็กๆ ได้ปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม

5. แนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยาการระลึกรู้ (Cognitive Anthropology)

เป็นกระบวนการคิดของมนุษย์ ซึ่งสามารถส่งผ่านออกมาเป็นพฤติกรรม มนุษย์ที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของที่ต่างกัน จะมีระบบความคิดที่ต่างกัน ในการรับรู้สภาวะแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน จะส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความคิดและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม ตามแต่ละวัฒนธรรมของตน ตัวอย่าง เช่น กลุ่มชนบางเผ่าในอัฟริกาจะมีค้ำคัพที่เกี่ยวกับรูปทรงเรขาคณิตไม่มากนัก เช่น "กลมๆ" จะหมายถึงรูปทรงกลม รูปทรงรี หรือรูปทรงมนได้ทั้งนั้นโดยไม่มีการแบ่งแยกแสดงให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชาวบ้านเผ่านี้ไม่มีความสัมพันธ์กับรูปทรงที่ชัดเจนหรือคนในชนบทไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อของสิ่งให้ถูกต้องตามหลักสากล เขาอาจจะเรียกสิ่งๆว่าเป็นสีเขียว หรือเรียกสิ่งแสดงว่าเป็นสีแดง ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญสำหรับชาวชนบท แต่คนในเมืองต้องรู้จักสีและจำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนว่าเป็นสีอะไร เพราะสีเหล่านี้จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเขา เช่น ใช้ในการสังเกตสัญญาณไฟจราจร ซึ่งมีไฟเขียวไฟเหลือง ไฟแดง (Ralph L. Beals.1995:594) การศึกษาถึงมานุษยวิทยาการระลึกรู้ หรือ Cognitive Anthropology "คือการศึกษาพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีต่อปรากฏการณ์ต่างๆ โดยใช้ภาษาเป็นตัวตรวจสอบความถูกต้องของพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ" (อัมพร สดันทนิช, 2520:54-63) เมื่อนำมาใช้ศึกษาการเล่นและของเล่นของเด็กปฐมวัย การเล่นและของเล่นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของเด็ก เมื่อเด็กได้เล่น เด็กจะได้รับข้อมูลต่างๆ ตามสภาวะแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสังคมของหมู่บ้าน โดยจะเก็บข้อมูลที่ได้รับนี้ผ่านกระบวนการคิดแล้วส่งผลออกมาเป็นพฤติกรรม นิชพรธน วรรณศิริ (2535 :5-6) กล่าวถึง ระบบพฤติกรรมของคน จะถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมผ่านกระบวนการของระบบความคิด (Cognitive System) แล้วจึงจัดสรรคมาเป็นการกระทำต่างๆ ของคน

แนวคิดมาหุขยวิทยการระลึกรู้' เมื่อนามาใช้ใด้กษาวิเคราะห์การเล่นและของเล่นของเด็ก
ที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก
ปฐมวัย ผู้ศึกษาใช้แนวทางการศึกษา คือ

การถ่ายทอดวัฒนธรรม

การเล่นและของเล่น

การรับรู้ข้อมูล

ความคิด

การแสดงพฤติกรรม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาการเล่นของเด็กปฐมวัย ที่หมายถึงกิจกรรมใดๆ ก็ได้ที่ผู้เล่น เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและส่งผลถึงการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นผู้ใหญ่ที่จะปลูกฝังสิ่งดีๆ เหล่านี้กับเด็กรุ่นต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำกัดอยู่ในเรื่อง "บทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัวในการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านการเล่น และของเล่นเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพเด็กปฐมวัย: การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเก่า อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี" เท่านั้น โดยศึกษาวิจัยถึงบทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัวที่ถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ผ่านการเล่น และของเล่นของเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก และองค์ประกอบต่างๆ ที่เหมาะสมกับการเล่นและของเล่น ในการศึกษาดังนี้ มุ่งจะศึกษาการเล่นของเด็กปฐมวัย ที่หมายถึงกิจกรรมใดๆ ก็ได้ที่ผู้เล่นเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน โดยมีของเล่น หรืออุปกรณ์การเล่นเป็นส่วนประกอบ "การเล่น" ที่ใช้ในการศึกษานี้มีความหมายตามศัพท์ภาษาไทยว่า "ทำเพื่อความสนุก หรือ ผ่อนอารมณ์ หรือ สบายระทมทุกข์อยู่กับสิ่งใดๆ ด้วยความเพลิดเพลินเป็นเฉพาะ" (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525:721) โดยไม่มีการแยกประเภทการเล่นว่าเป็นการเล่นที่แข่งขัน (Game) หรือ การเล่นที่ไม่แข่งขัน (Play) "เพราะเหตุว่าพฤติกรรมขณะเล่นของเด็ก (playing behavior) บ่งบอกว่าเด็กมีจิตสำนึก และเข้าใจในความแตกต่างระหว่างการเล่นทั้งสองประเภท" (วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน, 2521:130)

นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

บทบาท

หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง)

เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ การเลี้ยงลูก

การถ่ายทอดวัฒนธรรม	หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมเดียวกัน คือ การสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่สั่งสอนแก่ลูก
ผู้ใหญ่	หมายถึง พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา
พัฒนา	หมายถึง กระบวนการที่แสดงถึงวิวัฒนาการของร่างกาย จิตใจ และสังคม และจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และมีแบบแผน
บุคลิกภาพ	หมายถึง คุณสมบัติทุกอย่างของบุคคลที่เขาถืออยู่ เช่น ท่าทาง จริตกริยา ความคิดอ่าน สติ ปัญญา อารมณ์ จินตนาการ และทัศนคติ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมรอบตัว
เด็กปฐมวัย	หมายถึง เด็กอายุ 0-5 ขวบ โดยแบ่งตามขั้นของการพัฒนาชีวิตมนุษย์ 8 ขั้น ของ Erikson ซึ่งเด็กปฐมวัยจะจัดอยู่ในขั้นที่ 1, 2 และ 3
การเล่น	หมายถึง กิจกรรมต่างๆ อย่างที่ได้ก็จะกระทำเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน
ของเล่น	หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการเล่น เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินของเด็ก

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขั้นตอนในการศึกษา

การศึกษานี้ได้เห็นการใช้ระเบียบวิธีทางมานุษยวิทยาเป็นหลัก โดยแบ่งขั้นตอนการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ

1. ศึกษาเอกสาร และสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็กในวัย 0-5 ขวบ พัฒนาการทางบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การเล่น และของเล่น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพบทบาทของครอบครัว วิถีชีวิตชนบท

2. การวิจัยสนาม ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา

เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในบ้านเก่า หมู่ที่ 6 ตำบลลุดงเหล็ก อําเภอดอกสําโรง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชนบท จำนวน 49 ครัวเรือน และเด็กปฐมวัยในหมู่บ้าน อายุ 0-5 ปี จำนวน 25 คน จากจำนวนครัวเรือนที่มีเด็กปฐมวัย อายุ 0-5 ปี จำนวน 20 ครัวเรือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. คู่มือสัมภาษณ์
2. การบันทึกเสียง
3. การบันทึกภาพ

4. ระยะเวลาการเก็บข้อมูล

ระยะเวลาที่ผู้วิจัยในการศึกษาเริ่มตั้งแต่ มกราคม 2535 เป็นต้นไป จนถึงสุดโครงการ กล่าวคือ

- 4.1 ข้อมูลทั่วไป รวมทั้งหาความถี่เคยกับชุมชน ตั้งแต่ มกราคม 2535
- 4.2 ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ เริ่มตั้งแต่ มกราคม 2535 ไปจนถึงสุดโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ จะนำมารวบรวมจัดแบ่งเป็นกลุ่มให้เป็นระบบ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจึงหาข้อมูลมาตีความ และเสนอผลการศึกษา โดยใช้ในการบรรยาย ประกอบแผนที่ แผนที่ ตารางต่างๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาใช้การวิเคราะห์จากคำอธิบายยาวๆ ของชาวบ้าน และจากความคิดเห็นของผู้ศึกษา โดยทำเป็นข้อสรุป และสิ่งที่คาดว่าเด็กปฐมวัยในหมู่บ้านเก่า จะได้รับจากการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยใช้ในการเล่นและของเล่นเป็นสื่อกลาง เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพเด็กปฐมวัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ และการที่จะเจริญเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการอบรม ปลูกฝัง วางรากฐานต่างๆ อย่างถูกต้องจากครอบครัวซึ่งเป็นสังคมแรกของเด็ก และใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ที่จะนำเด็กไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมการเล่นของเด็กจากผู้ใหญ่ในครอบครัว การเล่นและของเล่นสามารถพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ของเล่น เพื่อการพัฒนาด้านบุคลิกภาพยังมีการวิจัยกันน้อยแต่มีหลักการ และวิธีการหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทของครอบครัวต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กการพัฒนาการของเด็กในวัยต่างๆ และความสำคัญของการเล่นของเล่น ในวัยเด็ก เช่น

Sigmund Freud (อ้างใน ดิลบีชัย เทศนา, 2527:8) กล่าวว่าการเล่นของเล่นบุคลิกภาพ ในวัยเด็กเล็กมีความสำคัญมากที่สุด ในช่วง 1-5 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาบุคลิกภาพ เมื่อชีวิตผ่านพ้นวัยทารกมา บุคลิกภาพของคนได้พัฒนาขึ้นพื้นฐานและโครงสร้างเรียบร้อยแล้ว การอบรมเลี้ยงดู และการกระทำตัวอย่างแก่เด็กเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเด็กจะเลียนแบบบิดามารดา และผู้ที่ใกล้ชิด

Erikson (อ้างในกรมสามัญศึกษา 2529:27-28) ได้เห็นว่าการปฏิบัติตนของพ่อแม่ และผู้ที่ใกล้ชิดจะมีผลต่อการพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ อีริคสัน เห็นความสำคัญของเด็กเล็กว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเด็ก จึงเป็นสิ่งแปลกใหม่และน่าตื่นเต้นซึ่งหากว่าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุข จะมีผลทำให้เด็กเป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และเกิดความไว้วางใจต่อผู้อื่น แต่ถ้าหากว่าในวัยเด็กประสบอยู่ทำให้เด็กไม่มีความสุข จะมีผลตรงกันข้าม

Francis J. Brown (1962:293) กล่าวว่าครอบครัวนับเป็นสิ่งแวดล้อมอันดับแรก ของมนุษย์โดย เฉพาะเด็กก่อนเข้าเรียนนั้น สิ่งแวดล้อมทั้งหมดจะถูกจำกัดอยู่ เฉพาะในครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากเด็กจะยังไม่ได้รับอิทธิพลจากโรงเรียนหรือสังคมอื่นๆ รอบนอก ในทางสังคมวิทยานั้นถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญและมีความใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงในสถาบันอื่นๆ ซึ่งแต่ละสถาบันจะมีลักษณะโครงสร้างและหน้าที่ (Structure and Function) กำหนดแบบแผนความประพฤติ ความเชื่อและหน้าที่ของสมาชิกตลอดจนการแสดง ความ

สัมพันธ์ต่อกันในลักษณะที่ต่างกัน ตามลักษณะวัฒนธรรม หน้าที่ พื้นฐานของครอบครัว ได้แก่ การให้กำเนิดและเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว (procreation and caring of children) วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2521:152-141) ได้ศึกษาวิจัยถึงข้อกำหนดทาง นิเวศวิทยา และทางสังคม-วัฒนธรรม ต่อเหตุการณ์การเล่น พบว่า ประเพณีการเล่นของเด็ก บ้านกลางสืบทอดโดยการเรียนรู้ถ่ายทอดในกลุ่มเด็กด้วยกัน เช่น พี่ๆ ที่โตกว่าสอนน้องให้รู้จักเล่น ถ่ายทอดวิธีเล่นและวัฒนธรรมการเล่นจากพี่ไปยังน้อง จากญาติไปยังญาติ จากเพื่อนไปสู่เพื่อน และจากวงเล่นหนึ่งไปยังอีกวงหนึ่ง และการตัดสินใจการเลือกเล่นแต่ละครั้ง เด็กบ้านกลางมี กระบวนการซึ่งใจและตัดสินใจที่ซับซ้อนที่เด็กนำเอาองค์ประกอบทางสังคม - วัฒนธรรม (Sociocultural) องค์ประกอบทางสภาพแวดล้อม (environmental) และองค์ประกอบทาง นิเวศวิทยา (ecological) มาพิจารณาร่วมกัน

สุรสิงห์สารวม ฉิมพะเนาว์ (2520:5) กล่าวว่า การเล่นของเด็กมิได้เป็นเพียงการเล่นเลียนแบบการกระทำของคนที่มีอายุมากกว่าเท่านั้น แต่การเล่นของเขายังมีลักษณะที่เป็นความคิดค้นของตนเองด้วย เช่น เขาอาจสมมุติตนเองเป็นนางฟ้า แมมด เจ้าชาย ฯลฯ และการเล่นของเด็กยังเป็นวิธีการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ในโลกที่ช่วยให้เข้ากับธรรมชาติ ได้ฝึกตนเอง หรือหา ความชำนาญที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ทำให้เด็กค้นพบตัวเองทีละน้อย และเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเองสูง

พะอบ โปษะภุชณะ (2522:3) กล่าวถึงการเล่นว่า การเล่นของคนในประเทศเดียวกันบางท้องถิ่นก็เหมือนกัน บางท้องถิ่นก็ต่างกันตามสภาพแวดล้อม ความเชื่อและวัสดุ บางอย่างที่มีเฉพาะถิ่น เช่น ประเทศไทยได้ภาคใต้ชอบเล่นขลุ่ยยาง ได้แก่ การหาขลุ่ยยางที่ได้ จากต้นยางที่ปลูกรุ่นมาในภาคใต้แล้วใช้ขลุ่ยมือทั้งสองพยายามบีบให้แตกจึงชนะ เด็กภาคเหนือจะชอบ บั่นแมงกวาง เพราะแมงกวางเป็นแมลงที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่นิยมมากัดกัน เหมือนกับจังหวัดของภาค กลาง เด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือชอบเล่นก๊อบก๊อบ คือ ใช้กะลามะพร้าวผ่าซีกลูกท้อเป็นร่องเท้า เดินแข่งขัน

เดชา ศิริภัทร (2531:129-131) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านการเล่นของเด็กว่า การถ่ายทอดความรู้จากคนชั่ววุ่นหนึ่งไปยังอีกชั่ววุ่นหนึ่งของสังคมชนบทดั้งเดิมนั้น มิได้กระทำ โดยผ่านระบบการศึกษา ซึ่งมีสถาบันการศึกษาเป็นหลักดังเช่นในปัจจุบัน แต่จะเป็นการเรียนรู้โดย ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งจากการได้พบเห็น หรือจากการปฏิบัติตามๆ กันมา ซึ่งเด็กในชนบท

จะเรียนรู้อยู่ในชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว การเรียนรู้ที่ผ่านผู้ใหญ่หรือคนรุ่นก่อนๆ ที่ได้สืบทอดกันมา การเล่นจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงสภาพแวดล้อม ตลอดจนเป็นการฝึกหัดในอาชีพของครอบครัวไปด้วยในบางครั้ง และการเล่นการหาความเพลิดเพลินสนุกสนานของเด็กจะไม่แยกออกจากกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการบุคลิกภาพของเด็ก เพราะถ้าการเล่น และการหาความสนุกสนานของเด็กถูกหันเหออกไปจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของเด็ก เด็กจะขาดความเข้าใจ และไม่มีความรู้สึกรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติวิถีชีวิตและท้องถิ่นของตนเอง

สนิย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2529:29) กล่าวไว้ในบทความ "เมื่อก่อนเด็กเล่นอย่างไร" เมื่อก่อนนั้นเด็กๆ มีของเล่นมากมายหลายชนิดและทุกอย่างไม่มีพิษจากสารตะกั่วเพราะส่วนใหญ่ของเล่นจากธรรมชาติทั้งสิ้น มีทั้งของเด็กหญิงและเด็กชายเท่าที่จำได้ตอนเป็นเด็กๆ ก็เคยดูเด็กโตเล่นกัน และก็พยายามเลียนแบบ และจดจำไว้หรือไม่พวกเด็กโตๆ ก็จะประดิษฐ์ของเล่นมาให้ส่วนมากก็เป็นพวกดินเหนียวที่โบราณว่า "อยู่บ้านท่านอย่างหนึ่งดูตาย บั้นวุ้นบั้นควายให้ลูกท่านเล่น" เราก็ไม่ใช้ลูกท่านที่ไหนหรอก แต่พวกหุ่นพี หรือบางทีก็พวกผู้ใหญ่ก็จะปั้นตุ๊กตาบ้าง ช้าง ม้า วัว ควาย บ้าง รถยนต์บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปแบบง่ายๆ ไม่ใช้รายละเอียดมากนัก

นันทกา พลอยแก้ว (2519:33-35) ศึกษาวิจัยการเล่นของเด็กกรุงเทพฯ คือ เด็กดึกแถวสามย่าน เปรียบเทียบกับเด็กหมู่บ้านฉะฉานในเวชน พบว่าอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และลักษณะชุมชนของหมู่บ้านทั้งสองที่แตกต่างกัน พฤติกรรมการเล่น และบุคลิกภาพของเด็กในชุมชนทั้งสองจึงแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัวในการถ่ายทอดวัฒนธรรมตามสภาวะแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ไปสู่เด็กปฐมวัยโดยผ่านการเล่น และของเล่น
2. เพื่อให้ทราบถึงชนิดของการเล่น และของเล่นแต่ละชนิด ที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้เล่น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ
3. เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบต่างๆ ของการเล่น และของเล่นที่ส่งเสริมบุคลิกภาพ
4. เพื่อให้ประโยชน์ต่อบุคคล หรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการประดิษฐ์ปรับปรุง หรือเลือกของเล่นให้เหมาะสม และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กปฐมวัยต่อไป